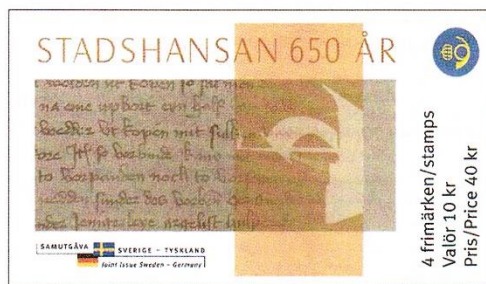

EEN VEERTIENDE-EEUWSE OOST-NEDERLANDSE TEKST IN EEN ZWEEDS HANZEBOEKJE

Fragment 'Tänckeböcker' is niet in het Duits gesteld

DOOR ANTON C. ZEVEN, WAGENINGEN

Links: 1. Voorzijde van het Zweedse postzegelboekje 'Stadshansan 650 År'. Rechts: 2. De vier postzegels in het boekje, met links onder een afdruk van het waszegel van de stad Stockholm.

In 2002 herdachten de post-rijen van Zweden [1] en Duitsland het bestaan van het langdurig Hanzeverbond in elk land door middel van een postzegelboekje. In het Zweedse boekje zitten drie verschillende zegels [2]. De Hanzestedenbond bevorderde de handel van kooplieden die afkomstig waren uit de aangesloten steden. Voor Nederland waren dat o.a. Kampen en Deventer [3]. Net zoals het geval is met zoveel andere organisaties verdwenen geleidelijk aan de gemeenschap-pelijke afspraken.

Het Zweedse boekje kwam in mijn bezit vanwege het op een van de postzegels afgebeelde zegel van de stad Stockholm [2], dat thuishoort in mijn collectie '7000 jaren zegelafdrukken'. Bij de drie andere zegels in het boekje gaat het om afbeeldingen van een Hanzekogge en pakhuizen. Omdat ik aanvankelijk meer naar de afbeelding van het zegel op de postzegel keek, viel mij pas recent op dat op de buitenzijde van het postzegelboekje een in oud-Nederlands geschreven tekst was afgedrukt.

Dat vond ik vreemd. Want waarom zou er een Nederlandse tekst moeten staan op een Zweedse uitgave die samen met Duitsland het 650-jarig bestaan van de Hanze herdenkt?

Veertiende-eeuwse tekst
De oud-Nederlandse tekst is een fragment van een handgeschreven transactie. Om meer te weten te komen nam ik in april jl. contact op met de Zweedse post. Ik informeerde naar de bron van het fragment en ik vroeg verder waarom een oud-Nederlandse

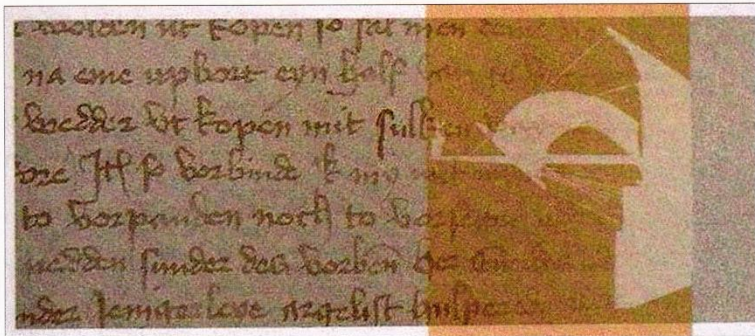
tekst was gebruikt. Een soort duiveltje in mij vertelde, dat de Zweedse ontwerper van het postzegelboekje waarschijnlijk dacht dat hij met een veertiende-eeuwse Duitse tekst te maken had. Een vertegenwoordiger van de Zweedse post schreef daarop dat de ontwerper een fotokopie van het stadsarchief van Stockholm had gekregen. Daarom nam ik contact op met dit stadsarchief. Het bleek dat het bij de bewuste fotokopie om een Hanzedocument ging. De tekst op het boekje is afkomstig van een bladzijde uit de *Tänckeböcker* van het jaar 1356. Wij zouden *Tänckeböcker* waarschijnlijke vertalen met 'protocollen' of ze misschien 'memorieboeken' noemen. Ik laat een transcriptie van het desbetreffende, zeven regels tellende fragment [4] dat op de kaft van het postzegelboekje is afgedrukt volgen:

--wolden ut kopen so sal men--
--na eine up bort eyn half--
--wedder vt kopen mit sulken--
--ore lth[em] so vorbinde ik my met--
--to vorpanden noch to vors--
--edden sunder des vorbl--len--
--nder ienigerleye Argelist--

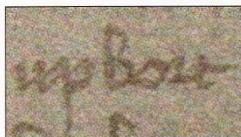
We beschikken ook over een groter deel van de transactie waaruit bovenstaand stukje tekst is geselecteerd. Omdat slechts een fragment van de tekst van de transactie beschikbaar is, is het moeilijk deze te verklaren. Het betreft waarschijnlijk een handelstransactie. We moeten

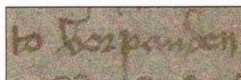
3. De Hanzesteden (in rood) en hun handelsroutes (bron: Wikipedia)

4. Detailopname van de voorzijde van het omslag van het Zweedse boekje, met de Oost-Nederlandse tekst.

5. Het woord 'upbort'.

6. De zinsnede 'to vorpanden'.

7. Tekstfragment 'ienigerleye argelist'.

daarbij bedenken dat de letter 'u' vaak als een 'v' werd geschreven, zodat een 'v' zowel een 'u' als een 'v' kan zijn. Verder is het huidige Nederlands, vergeleken met veel woorden in de veertiende-eeuwse tekst, natuurlijk sterk veranderd.

Vervolgens nam ik contact op met dr. A.J. Brand van het Hanze Studie Centrum in Groningen, die een groter deel van de tekst zag. Hij bevestigde dat de tekst laat-veertiende-eeuws Neder-

lands is. Dr. Brand schreef: 'Het gaat gezien het handschrift en de woordkeus mogelijkkerwijs om een laat-veertiende-eeuwse akte, waarin een koopman de betalingsvoorwaarden en zekerheden c.g. borgstellingen treft voor het verhandelen van zijn goederen. De tekst lijkt me in het oosten des lands te zijn ontstaan, mogelijk Kampen of Deventer, maar dat is puur giswerk. Het dialect is in ieder geval Oost-Nederlands.'

De woorden *kopen* en *upbort* [5] duiden wellicht op koopwaren, die aan boord gebracht dienden te worden of zich daar al bevonden. De woorden *to vorpanden* [6] (te verpanden) zullen een

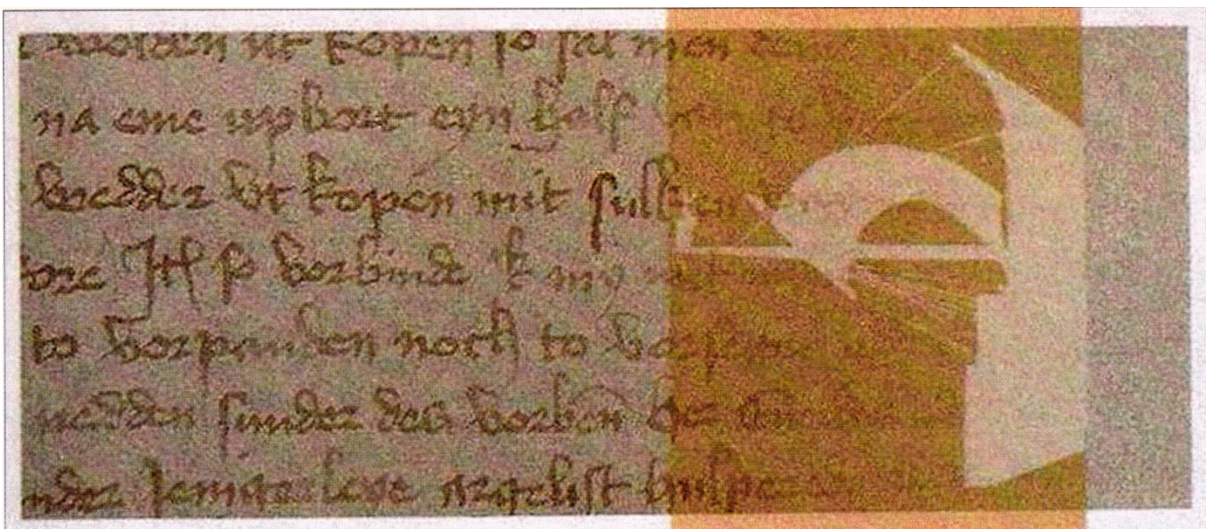
waarborgstelling betreffen. De slotzin *zonder ienigerleye argelist* [7] vinden we ook in transacties uit de zeventiende en achttiende eeuw terug. We zouden nu 'zonder enige kwade trouw', of 'zonder enige boze toelag' schrijven.

Conclusie

De tekst op de omslag van het Zweedse postzegelboekje dat ter herinnering van het Hanzeverbond tussen Zweden en Duitsland werd uitgegeven, is veertiende-eeuws Oost-Nederlands. De tekst duidt wellicht op een handelstransactie. Misschien had mijn eerdergenoemde duiveltje gelijk: de Zweedse post veronderstelde dat de tekst veertiende-eeuw Duits was.

Verantwoording

Advies werd ingewonnen bij de heer Bob (P.M.) Kernkamp, gemeentearchivaris van Wageningen; bij dr. A.J. Brand van het Hanze Studie Centrum, Faculteit der Letteren, Middelieuwse Geschiedenis - Leerstoelgroep van de RUGroningen; bij de heer Bo Elthammar van het stadsarchief van Stockholm (bewerker van de *Tänkeböcker*, waarvan de jaren 1474-1633 tot dusver gepubliceerd zijn) en bij de heer Hans Nyman van de afdeling Klantenservice van de Zweedse post. Allen mijn dank!

4. Detailopname van de voorzijde van het omslag van het Zweedse boekje, met de Oost-Nederlandse tekst.

Nedersaksisch